

Teorie tekstów kultury

Wykład 13

Pragmatyzm

dr Krzysztof Gajewski

1 Pragmatyzm

metafizyka obecności	filozofia życia
filozofia bytu	filozofia istnienia
esencjalizm	fenomenalizm
kosmos	chaos
uniwersalizm	indywidualizm
• rozum	wyobrażnia
teoria	działanie
wiedza	światopogląd
obserwacja	zaangażowanie
wyjaśnienie	rozumienie
konstatacja	performatyw

- Korespondencyjna (klasyczna, Arystotelesowska) vs. koherencyjna definicja prawdy
- Pragmatyzm a utilitaryzm
- Pragmatyzm a pragmatyka

1.1 Główne tezy

1. Antyrepresentacjonizm: nie istnieje rzeczywistość niezależna od umysłu i języka
2. Historyzm: wszelki sens odnajdywany w świecie jest nadawany przez człowieka, odkrywanie jest jednocześnie tworzeniem
3. Antyfundamentalizm: nie istnieje żadna transcendentna, ani transcendentalna zasada wyjaśniająca rzeczywistość

4. Antyteoretyzm: poznanie stanowi wynik pragnień i potrzeb danej grupy
5. Perspektywizm: poza daną praktyką kulturową i językową jej pojęcia przedmiotów poznania tracą sens
6. Jedyną podstawą wiedzy jest społeczna zgoda w kwestii uprawomocnienia poznania
7. Siła interpretacji leży nie w adekwatności, ale w perswazyjności opisu

1.2 Główni przedstawiciele

1.2.1 Charles Sanders Peirce (1839-1914)

1. Stworzył termin „pragmatyzm”
2. „Jak uczynić nasze myśli jasnymi?” (1878)
 - Kartezjusz: jasność i wyraźność
 - jasność to kwestia przyzwyczajenia, poczucie oczywistości może zwodzić
3. Nie istnieje różnica znaczenia, która nie byłaby różnicą w praktyce (zachował klasyczną koncepcję prawdy)
 - „Poznacie ich po ich owocach”
 - Różnica zdań między katolikami i protestantami na temat transsubstancjacji jest pozorna
4. Fallibilizm — prawda nigdy nie jest uprawomocniona raz na zawsze

1.2.2 Wiliam James (1842-1910)

1. decydującym czynnikiem w filozofowaniu jest **temperament**

	umysł miękki	umysł twardy
	racjonalizm	empiryzm
	„zasady”	„fakty”
	intelektualizm	sensualizm
2.	idealizm	materializm
	optymizm	pesymizm
	religijność	irreligijność
	wolna wola	fatalizm
	monizm	pluralizm
	dogmatyzm	sceptycyzm

3. Prawda wg Jamesa

- Co zmienia w praktycznym życiu przyjęcie prawdziwości danej tezy?
 - kryterium idei prawdziwej jest możliwość jej **uzasadnienia, potwierdzenia i weryfikacji**
 - prawda to narzędzie działania
 - „prawda przydarza się idei”
 - przeciwieństwo tego, co niestabilne
 - prawda jest tym, co korzystne w sferze czynów
4. Przykład transsubstancjacji — w każdą debatę metafizyczną uwikłana jest kwestia praktyczna.
 5. Strumień świadomości — świadomość ma charakter ciągły
 6. użyteczność Absolutu (*Doświadczenie religijne*)

1.2.3 Richard Rorty (1930-2007)

1. *Przygodność, ironia i solidarność* (1989)
2. Słownik finalny (por. paradygmat Thomasa Kuhna)
3. Darwinizm — język jest narzędziem przetrwania, a nie opisu świata (por. gry językowe Wittgensteina).
4. Cel Rorty’ego: kultura postmetafizyczna
5. **Liberalna ironistka**
 - (a) ironia: wszystkie słowniki finalne są przygodne (*contingent*) (nominalizm, historycyzm)
 - (b) liberalizm: okrucieństwo jest najgorszą rzeczą, jakiej się dopuszczamy
6. **Tęgi poeta** (Harold Bloom) zastępuje filozofa w zadaniu opisu rzeczywistości.
7. Literatura jest niezbędna do dostrzeżenia innych jako jednych z nas.

1.2.4 Stanley Fish (1938-)

1. Teoria rezonansu czytelniczego (*Reader-response criticism*)
2. „Czy na tych ćwiczeniach jest tekst?”
 - (a) odczytanie zależy od sytuacji
 - (b) interpretacja jest określana przez instytucję

(c) interpretacja nie jest odkrywaniem prawdy o tekście, ale testowaniem znaczenia

3. „Jak rozpoznać wierszy, gdy się go widzi”

Jacobs-Rosenbaum

Levin

Thorne

Hayes

Ohman (?)

4. Wspólnota interpretacyjna (*Interpretive communities*)

5. Antyfundamentalizm retoryki (por. nowa retoryka Chaima Peremalna)

Literatura

- [1] William James, Pragmatyzm, przeł. M. Filipczuk, Kraków 2005.
- [2] Richard Rorty, Przygodność, ironia i solidarność, przeł. W. J. Popowski, Warszawa 2009.
- [3] Stanley Fish, Czy na tych ćwiczeniach jest tekst?; Jak rozpoznać wiersz gdy się go widzi, w: jego, Interpretacja, retoryka, polityka, przeł. A. Szahaj i in., Kraków 2002.